

Povești „vechi” în haine „noi” – o lectură a romanului *Cruciada copiilor* de Florina Ilis

“Old” stories in “new” clothes –
a reading of the novel *The children’s crusade*
by Florina Ilis

Georgeta Orian

Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia

georgeta.orian@uab.ro

<https://orcid.org/0000-0003-0685-4608>

Abstract

Focusing on the success of Florina Ilis’ novel *The children’s crusade*, this article explores its potential as a literary contribution in a broader global discourse, as it could be considered “literary Romanian capital” in a discussion about world literature. While the book draws on clichéd stereotypes of Romanian society from the early 2000s, including the Ceaușescu era and the challenging transition from communism to democracy, the author uses a universal language of trauma. This allows for a wider audience to engage with the themes presented in the novel. Thus, her story becomes part of a global collection of works exploring the theme of the “children’s crusade” (including George Zabriskie Gray, Marcel Schwob, Lucian Blaga, Jerzy Andrzejewski, Thea Beckman, Gregory J. Rinaldi, Karleen Bradford, Kathleen McDonnell, Bryce Courtenay, Mario Vargas Llosa, Tullio Avoledo, amongst others). Considering the connection between continuity and innovation in Romanian literature, 75 years following Lucian Blaga’s play, with the same title, Florina Ilis employs a plot with medieval roots in her novel, which has fascinated writers worldwide, to deliver a unique perspective, in a new discourse.

Keywords: children’s crusade, romanian literature, Florina Ilis

PRELIMINARII – CADRELE UNUI SUCCES LITERAR

Aproximativ trei luni, de atâta a avut nevoie romanul *Cruciada copiilor* de Florina Ilis pentru a se impune pe piața literară românească la finalul anului 2005; atât a trecut între apariția anunțată în „România literară” (nr. 40/12-18 octombrie 2005), odată cu relansarea Editurii Cartea Românească – unde *Cruciada* Florinei Ilis urma să apară alături de cărți semnate de Costel Baboș, Liliana Corobca, Andrei Oișteanu, Cristian Teodorescu, Florin Toma – și nominalizarea la Premiul Cartea Anului (decembrie 2005), alături de Emil Brumaru, Livius Ciocârlie, Andrei Codrescu, Andrei Cornea, Dan C. Mihăilescu, Mihail Nemeș, Eugen Simion, premiu pe care îl și câștigă (*ex aequo*, Andrei Cornea, *Când Socrate nu are dreptate*, Humanitas). Romanul a cunoscut până în prezent trei ediții în limba română (2005, 2008, 2011; toate citatele din acest articol vor fi după a treia ediție, n.n., G.O.) și a fost distins cu Premiul *Cartea Anului 2005*, acordat de revista „România literară” și Fundația Anonimul, Premiul pentru proză Radio România Cultural, Premiul pentru Proză al revistei „Cuvântul”, Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor din România, Premiul Uniunii Scriitorilor din România pentru Cartea de proză, pe 2005, Premiul „Ion Creangă” al Academiei Române pentru Proză, decernat în 2007 pentru anul 2005, bucurându-se de traduceri în limbile ebraică (*Masa ha-šlav šel ha-yeladim*, trad. Yotam Reuveny, Israel, Nymrod, 2006), maghiară (*Gyerekek háborúja*, trad. Koszta Gabriella, Pécs, Jelenkor Kiadó, 2009) – această traducere beneficiază și de o recenzie (Király, V.I., 2010), franceză (*La croisade des enfants*, trad. Marily le Nir, Paris, Éditions des Syrtes, 2010, distins cu Premiul *Courrier International*, 2010, Paris, pentru cea mai bună carte străină), spaniolă (*La cruzada de los niños*, trad. Francisco Javier Marina Bravo, Guadarrama-Madrid, Ediciones del Oriente y del Mediterráneo, 2010), italiană (*La crociata dei bambini*, trad. Mauro Barindi, Isbn Edizioni, Collana Special Books, 2010), sârbă (*Dečji krstaški rat*, trad. Ileana Ursu Nenadić, Belgrad, Dereta, 2016, 2017²) și polonă (*Krucjata dziecięca* [fragment], trad. Tomasz Klimkowski, „Lampa”, 2008, 8, pp. 32-36).

Rețeaua de „vecinătăți” a romanului nu e nici ea de neglijat: voturile de încredere vin de la critici literari și scriitori importanți, precum Mircea Martin, Ștefan Borbély, Sanda Cordoș, Adrian Marino, Ștefan Agopian, Lucian Dan Teodorovici și trec pe la „România literară” (Adriana Bittel, Gabriel Dimisianu), iar criticul Cosmin Ciotloș include romanul și autoarea lui pe o listă scurtă de romancieri actuali cu „ADN pur”, în rândul unor cărți care „singure izbutesc să întretină mitul – și el oarecum impresionist – al primatului laturii estetice” (Ciotloș, 2007, p. 7). În *Dicționarul general al literaturii române*, C.M. Balinte (2017) găsește corespondențe cu nume sonore din literatura universală contemporană „Pentru pasionații de intrigi de succes internațional, cum sunt misterele care valorizează sugestiile transmise de imaginile celebre, fanteziile cu aer medieval, thrillerlele, «codurile», metafizica «semnelor», romanele ei reprezentă, pe de o parte, oferta românească la producțiile de gen de pe segmentul de piață

care i-a impus pe Haruki Murakami sau pe Dan Brown” invocând sintagma „literatură de masă” și așezând, valoric, romanul *Coborârea de pe cruce* înaintea *Cruciadei*.

Posibilele filiații se desprind și din interviurile cu scriitoarea: „Scriind *Cruciada copiilor* cunoșteați romanul *Împăratul Muștelor* de W. Golding? Eu presupun că da. V-a influențat? e *Cruciada copiilor* un remake? F.I.: Cunoșteam romanul lui Golding, desigur. Îl citisem cu mulți ani în urmă, dar, în perioada în care am scris *Cruciada copiilor*, în mod deliberat, nu m-am întors la acest text. Ca să nu mă influențeze” (Gârbea, 2008) sau din cronici: „ceea ce citeam mă ducea cu gândul la *Împăratul muștelor*, romanul celebru al lui William Golding, publicat în 1954. Roman în care specia umană, reprezentată de niște copii rămași singuri pe o insulă, se degradează treptat, «alunecând în mizerie, barbarie și crimă»” (Agopian, 2006).

Cruciada Florinei Ilis face parte dintr-o rețea rizomatică evident complexă și cu certe semne de *work in progress*. În același interviu, Horia Gârbea (2008) punctează acest lucru:

Se întâmplă destul de rar ca un roman să adune atâtea aprecieri favorabile și atâtea premii importante cum s-a întâmplat cu multipremiatul volum *Cruciada copiilor*. Cum v-a venit ideea? De ce e folosit acest titlu care trimite la istoria Franței dar și la Blaga? [...] F.I.: Cartea mea trimite, ca și piesa de teatru a lui Blaga, de altfel, la cruciada istorică, cunoscută sub numele de *Cruciada copiilor*. La începutul sec. al XIII-lea s-a răspândit credința despre jertfa și misiunea noilor inocenți de a purifica lumea și de a reabilita ideea de cruciadă. În 1212 tineri din Franța și Germania au răspuns acestei sacre chemări. În prima jumătate a secolului al XIII-lea astfel de mișcări ale copiilor au fost foarte frecvente în vestul și centrul Europei. Mișcările inocenților au eșuat însă, dar ideea de cruciadă a rămas. De aici a pornit și ideea romanului meu.

Corelând acest răspuns cu o altă afirmație a scriitoarei –

Titlul este foarte important. La toate romanele mele de până acum, titlul este o posibilă cheie pentru descifrarea romanului. De pildă, *Chemarea lui Matei* este titlul unei picturi de Caravaggio, *Chemarea Sfântului Matei*. În această lucrare, vine Iisus și-l cheamă la el pe vameșul Matei. E o chemare pe care vameșul Matei o urmează imediat, se alătură lui Iisus, când te cheamă, îl urmezi. Așa era atunci. În zilele noastre, sunt foarte multe chemări, unele false, altele adevărate. Acest personaj al meu, Matei, este prins într-o serie de chemări și este incapabil să urmeze una dintre ele (Vasilache, 2006a, p. 18).

–, putem conveni asupra faptului că o lectură de aproape a romanului nu numai că nu ar trebui să ignore titlul (cu tot bagajul său mito-simbolic), ci chiar ar fi avantajată de utilizarea sintagmei din titlu drept grilă de lectură.

Din această perspectivă, *Cruciada* Florinei Ilis stă alături de multe altele, din diferite literaturi (americană, franceză, olandeză, poloneză, canadiană, australiană, spaniolă, italiană etc.). „*Cruciada copiilor*” poate fi „văzută” în mai multe secole (XIX-XX-XXI) și culturi, „migrând” de la schema medievală la adaptări ficționale (Orian, 2020,

2022, 2023) pe care le datorăm unor George Zabriskie Gray (1870), Marcel Schwob (1895-1896), Lucian Blaga (1930), Jerzy Andrzejewski (1960), Thea Beckman (1973), Gregory J. Rinaldi (2002), Karleen Bradford (2004), Kathleen McDonnell (2006), Bryce Courtenay (2006), Mario Vargas Llosa (2014), Tullio Avoledo (2014) ș.a.

LUMEA COPIILOR VS. LUMEA ADULȚILOR – O „COLECȚIE” DE TRAUME

Romanului Florinei Ilis i se pot aplica multe grile de lectură, tot atâtea câte straturi sau „învelișuri” sunt de dat la o parte până la a ajunge la miezul lui, fiind „un roman polifonic de mare anvergură (cum există foarte puține în literatura română), cu zeci de voci distincte” (Cordoș, 2006), un soi de epopee, în termenii Sandei Cordoș (2006): „prin faptul că, potrivit lui Pavel (hermeneutul inclus al cărții), «cruciada asta ne atinge pe toți», adică «ne demască până în cele mai intime gânduri», prin dimensiunea polifonică a romanului (care creează un veritabil suflu epopeic), Florina Ilis realizează în ultimul ei roman o *Româniada*”. Personajului Pavel, numit mai sus, îi delegă autoarea și rolul de a face legătura cu trama medievală, povestea-rizom:

dintr-odată, cum privea absent agitația febrilă a mulțimii de copii din fața gării [...] se profilă, uriașă, în mintea lui, imaginea unei copleșitoare stihii pe care ar putea să o întruchipeze o adunare mare de copii, ceva de genul unui roi uriaș de insecte mărunte, dar care, adunate laolaltă de liantul unei nevoi imperioase a întregului grup, ar putea să se abată devastator peste realitatea lumii adulte, tulburând-o. [...] îi veni brusc în minte o cruciadă a copiilor de la începutul secolului al XIII-lea, situată undeva între a patra și a cincea cruciadă, o mișcare pe care istoricii o raportau la cultul inocenților; inocență! Cum să pui stăpânire pe o forță care nu e conștientă de puterea ei? (Ilis, 2011, pp. 88-89).

după ce, în pagina precedentă, apare pentru prima dată cuvântul „cruciadă”, „cruciada lui Pavel”, în dublă accepțiune: „cruciada aproape sinucigașă” în plan profesional, ca ziarist care luptă cu tarele poporului din care face parte, și „cruciada personală”, cu propriul tată, metaforă vie a unui trecut traumatizant. De altfel, chiar scriitoarea netezește calea către ideea traumei transgenerațională: „Ce arzătoare chemare sau ce ideal unic ar putea să invadeze din inconștient acel nemărginit infimizezimal, acel cumplit popor de copii [...] în fața unei asemenea forțe care să se dezvolte în laboratorul obscur al inconștientului infantil?” (Ilis, 2011, p. 88).

Dincolo de trauma colectivă, care, iată!, se tot repetă până când, conștientizată fiind, va fi măcar atenuată, dacă nu vindecată, „colecția” de traume individuale, transpuse în cadrele societății contemporane, e întristător de vastă: viol, incest, prostituție infantilă, sex virtual, turism sexual, trafic de minori, cerșetorie, viață de canal, droguri, morți violente în accidente, terorism, război (frontul din Rusia), alcoolismul sau

adulterul părinților, divorț, copii crescuți de bunici, bastardul, orfanul, părintele vitreg, bullying, adopții ilegale, emigrare, însingurare în cuplu, părinți care n-au timp de propriii copii, lipsa de comunicare pe toate planurile ș.a., tema / „teza” fiind formulată de același Pavel: categoria „copiilor abandonați în voia sorții, a copiilor străzii precum și a celor deja instituționalizați, maturizați forțat de o societate agresivă, împotriva căreia acești tineri nu vor întârzia să se ridice, unii dintre ei pierzându-și copilăria cu traume psihologice profunde [...] o pubertate neterminată, o copilărie, în marea majoritate a cazurilor, violent întreruptă” (Ilis, 2011, p. 37).

Proiectat drept parte finală a unei trilogii (alături de *Coborârea de pe cruce*, Cluj, Echinox, 2001; *Cartea Românească*, 2006², și *Chemarea lui Matei*, Cluj, Echinox, 2002; *Cartea Românească*, 2008²), *Cruciada copiilor* poate fi citit și separat, lectura integrală a celor trei romane dezvăluind fine canale care le „leagă”, dar și suficiente argumente pentru existența autonomă. Subiectul, redus la schema nudă, se pliază pe „cruciada” originală: un grup de copii (de vârsta școlii gimnaziale, dar și din clasele primare) pleacă din gara din Cluj spre mare, cu un tren special de vacanță, care ar trebui să mai colecteze de pe drum, din alte stații, și alte grupuri de copii. În tren se strecoară și un copil al străzii, fascinat și intrigat de această desfășurare de copii nemaîntâlnită în scurta lui viață trăită în principal prin canalele Bucureștiului. Cam în același timp, din același loc, pleacă un tren rapid spre București, în care, printre călătorii adulți, fiecare cu o poveste interesantă, se află și ziaristul Pavel Caloianu, specializat mai ales pe subiectul traficului de minori și mereu în alertă, cu toți senzorii la pândă, după descoperirea altor „cazuri” .

Prima parte a romanului se concentrează pe cauzele, premisele și formarea „cruciadei” (până la numirea ei ca atare), precum și pe identificarea „liderilor”, Calman și Cazimir, ambii cu origini spectaculoase, deși provenind din lumi diferite (la fel ca Nicolas cel din vechime, liderul rutei germane a mișcării medievale, Calman este însemnat –

era conștient de puterea pe care o avea asupra celorlalți și nu se temea de ea, se spunea că încă de când era în scutece l-ar fi descântat bătrâna țigancă Angelica, pe care o venerau toți cei din neamul lor și că l-ar fi trecut prin foc fără ca el să scoată vreun sunet [...] atunci îi lipise ea de carnea fragedă, deasupra inimii, basorelieful înroșit al inelului ce-l purta dintotdeauna [...] semn al puterii vrăjitoarești de netăgăduit, l-a însemnat atunci pe țânc ca să-l recunoască toată suflarea țigănească (Ilis, 2011, p. 30),

iar Cazimir este „singurul urmaș pe linie bărbătească al Vlădenilor” și nepotul unui veteran din al Doilea Război mondial). Călătoria lor spre mare (tot spre mare, precum a copiilor de demult) se întrerupe la Posada, loc cu o anumită rezonanță în mentalul românesc, unde lucrurile o iau razna pe principiul bulgărelui de zăpadă, parcurgând toată gama, de la joc și joacă până la moarte. Această primă parte a romanului se desfășoară narativ într-un tempo oarecum calm, pe planuri simultane: în trenul copiilor fiecare

compartiment are altă „viață”: profesorii au discuții despre toate subiectele posibile, copiii își văd de jocurile și preferințele lor în materie de muzică, film, modă, jucării, lecturi, jocuri video; în trenul adulților, frânturi de biografii încearcă timid se susțină comunicarea; într-o mănăstire din Moldova, un călugăr cu daruri speciale întâlnește o fată în pragul morții, care are unele viziuni pe care nu și le poate explica; un IT-ist din Brașov trăiește o experiență ciudată în rețeaua de jocuri pe care o frecventează; în capitală, toate își văd de ritmul lor: mafia țigănească, politicienii, mass-media etc. În partea a doua, „coincidențele” încep să se lege, traumele individuale și colective încep să producă efecte vizibile, firele narative de mai sus vin unele spre altele, „centrul” labirintului fiind pe Valea Prahovei, unde se întâlnesc toate poveștile și se rezolvă, chiar tragic, conflictele. Copiii ajung să joace „un joc nemaijucat, cucerirea unui tren”, un „punct zero” al cărții fiind momentul în care Calman îi spune Soniei să anunțe că „Trenul este al nostru!”, un al doilea timp al aceluiași „punct zero” fiind primul foc de armă, tras de agentul-șef din Posada. Din acest moment, ritmul narativ se precipită și aglomerarea de forțe, pe fondul haosului decizional din toate instituțiile oficiale și neoficiale implicate, duce la „înăbușirea” cruciadei și moartea unuia dintre copii.

Că există o „lume” a copiilor și, pe cale de consecință și din nevoia de delimitare, și una a adulților, subliniază clar una dintre profesoarele din tren:

Copiii [...] trăiesc într-un univers al lor, cu legi specifice de adaptare la lume, în caz de nevoie acest univers poate să funcționeze ca un sistem autonom, manifestându-se ca o enclavă a oamenilor mari, depinzând conjunctural de aceasta, dar, în același timp, exprimându-se într-un fel unic, complet străin lumii adulților. Pe măsură ce aceștia cresc, se desprind de lumea lor, maturizându-se, și se integrează în lumea noastră, desprinderea este mai mult sau mai puțin violentă, asta depinde de fiecare (Ilis, 2011, p. 179).

Discuția despre copilărie ca vârstă biologică ori psihologică sau construct istoric, sociologic, cultural este foarte vastă și a preocupat generații întregi de cercetători, concepțiile schimbându-se semnificativ de-a lungul veacurilor. Este suficient să amintim, în contextul lecturii noastre, cuvintele unui cleric francez din secolul al XVII-lea, Pierre de Bérulle, citat de Colin Heywood (2009) în studiul său, *A History of Childhood*: „copilăria este cea mai abjectă și ticăloasă stare a naturii umane, după cea a morții” (trad.n., G.O.). „Descoperirea” și asocierea inocenței și fragilității cu vârsta copilăriei se întâmplă mai degrabă în perioada (pre)modernă, toate discuțiile despre acest subiect trecând prin tranșanta afirmație a lui Philippe Ariès, îndelung contestat, cum că în Evul Mediu nu exista ideea de copilărie, copiii fiind percepuți doar ca niște adulți „mai mici”, intrând în circuitul vieții sociale de îndată ce puteau supraviețui fără ajutorul adulților „mai mari”. O detaliată punere în temă asupra acestui domeniu relativ tânăr (la noi) de cercetare (aproximativ patru decenii) realizează Luminița Dumănescu (2007), argumentând, pe urmele lui Hugh Cunningham, că „istoria copilăriei s-a născut [...] din îngrijorarea lumii în care trăim. Încercarea de a răspunde anxietăți-

lor lumii contemporane în ceea ce-i privește pe copii, ba mai mult, de a găsi rădăcinile acestora, i-a îndreptat pe cercetători înspre trecut pentru a găsi acolo răspunsurile mult așteptate”. Se poate corela această premisă cu răspunsul Florinei Ilis la o întrebare adresată de Ovidiu Șimonca (2006):

Ce înseamnă căutarea inocenței în *Cruciada copiilor*? F.I.: Cele trei romane, *Coborârea de pe cruce*, *Chemarea lui Matei* și *Cruciada copiilor*, le-am văzut ca un fel de fațete ale lumii. În *Coborârea de pe cruce* este vorba de un pictor și de căutarea esenței artei sale. În *Chemarea lui Matei* avem un informatician care încearcă să înțeleagă lumea, se găsește între virtual și real. În *Chemarea lui Matei* unul dintre personaje pune următoarea problemă: în ce fel lumea noastră mai poate fi salvată, cât timp și bărbatul, și femeia sunt maculați de un rău existențial. Și cine ne-a mai rămas? Copiii... Inocența...

Copiii din *Cruciada* Florinei Ilis acoperă un spectru larg de situații traumatiche, universal valabile.

Pe de o parte, sunt cei „curați, îngrijiți, bine hrăniți, veseli”, care au părinți (chiar dacă nu toți) și bunici, au privilegiul să meargă la școală, să plece în tabără la mare, să se bucure de vacanță, să aibă idoli, pasiuni și mofturi. Octavian („mucosul bine hrănit”, cum îl percepe Calman la prima lor ciocnire pe peron, în Cluj) și Bogdan (cu tată informatician) sunt colegi de bancă și împreună cu Cazimir formează un grup unit, „mica frăție”, părădind cei mai *cool* băieți din clasa a șasea. Rolul special al lui Cazimir (care poartă „un șort alb și un tricou alb cu dungi negre, echipamentul de fotbalist al lui david beckham”, adus de tatăl său de la Barcelona, și are „o cartelă întreagă de telefon”) se întrezărește de la început, de când diriginta adresează în mod repetat întrebarea „Unde e Cazimir?”, întrebare care rămâne înfipțată în mintea ziaristului Pavel Caloianu, acesta plănuiind să o folosească pe post de titlu pentru viitorul său editorial (e un prim moment de „contact” între cele două lumi / „rute” / trenuri, cea a adulților și cea a copiilor, care se vor reîntâlni mai târziu). Imediat după plecarea trenului, cei trei pun la cale – sub imperiul lecturilor, filmelor și jocurilor video – „frăția inelului”, un imperceptibil pas înspre conflictul care urmează să se nască. Raul (zis Vedeta, „un băiat cu figură de copil-minune de la Hollywood”), „copil de bani gata prins în compania unor dealeri de droguri”, vrea răzbunare (o bătaie, mai exact) împotriva lui Tiberiu (copil de ofițer S.R.I.), dintr-a șaptea, care îl pârâse, iar de aici începe organizarea băieților, grup care își anexează, treptat, noi personaje (Arpad, Lorand), înaintând – inofensiv, pentru început – pe scala violenței (care, în fază incipientă, nu e străină de micul detaliu cum că Octavian, Bogdan și Cazimir joacă în rețea un joc pe calculator numit *Messiah*). Mihnea este cel pe care „nu se poate conta”, „un băiat blond cu părul moale”, care preferă compania fetelor și stă cu ele în compartiment, iar Denis, orfan de tată, are „chip de Harry Potter” – cu care se și identifică, purtând ochelarii specifici –, „un tricou galben cu vișiniu având emblema școlii de vrăjitorie Hogwarts”, pe care îl îmbracă atunci când vrea să devină invizibil și să-și evite tatăl

vitreg (un dur ofițer de armată), crede în pelerina fermecată și în toate capacitățile universului compensatoriu în care se refugiază. Băieții „evoluează”: de la Octavian care e pe punctul să plângă în gară fiindcă mama a uitat să-i pună ochelarii de scafandru sau Cazimir, îmbufnat că tatăl său, prea ocupat la firmă, nu își ține promisiunea de a-l duce cu BMW-ul la gară, ca să „rupă gura băieților din clasă”, se ajunge la organizare de tip paramilitar și la mânăuirea armelor. Din rândul fetelor, se detașează figura Soniei (care e blondă și are un rucsăcel roz cu alb), ea fiind prima care inițiază contactul cu Calman, alături de care apar Diana, „prima din clasă și își dădea niște aere, o fițoasă”, care are casetofon, Eliza „care mai purta cu ea visul de fetiță, acela de a se face mireasă când va fi mare”, Agnes care are un caiet-oracol, completat de copii sub taina anonimatului, sau Alina, căreia îi este frică de apă și a cărei mamă a plecat în Germania cu un alt bărbat, iar fetei nu îi este permis să învețe limba germană pentru a i se adresa mamei în acest fel.

De partea opusă sunt „ceilalți”, copiii străzii, ai nimănu, întruchiparea conotată negativ a imaginarului infantil. Calman și sora lui, Margareta, sunt copiii Stelei-oloa-ga, fiica dadei Angelica, vrăjitoare din Ferentari, orfani de mamă și cu paternitate incertă. Calman iese din tipar prin chiar originea lui („ochi verzi avea băiatul și părul auriu, mândrie a neamului ei de negricioși [...] Pe cel ce-și depusese sămânța în pân-tecele Stelei îl cunoscuse doar din cărți, după culoare era de tobă, cărțile închipuindu-l înconjurat de oameni mari, dar și ținut cu temei fals de o damă de roșu”), care trimite la abuz și viol (oloa-ga Stela fiind incapabilă să-și exprime consimțământul sau orice altceva), prostituție și coborârea din cele mai bine cotate sfere ale societății până la cele mai abjecte. Margareta repetă trauma „moștenită” de la mamă, violul și abuzul: încercând să fugă din Centrul de îngrijire a minorilor din Sinaia, este prinsă de paz-nic (fost gardian de închisoare) și violată. Relația frate-soră proiectează un Calman protector și responsabil față de sora mai mică și vulnerabilă. Tot din aceeași lume fac parte Ciungu și Rada (plecați și ei din Cluj spre București cu rapidul, nu cu trenul de vacanță), veterani ai cerșetoriei prin trenuri și ai vagabondajului. Ciungu are – ca mai toți din această lume – capacitatea cameleonică de a de alia cu tabăra de la care are ceva mai mult de câștigat. Rada e o combinație, în procente variabile, de candoare și vulgaritate în formare, de naivitate și promiscuitate. Cote alarmante de agresivitate se constată în personajele Diliu (cu nume predestinat) sau Frații Nedelea, lideri ai canalelor și ai străzii, care nu se dau în lături nici de la crimă. Sanda Cordoș (2006) punctează că „în lumea copiilor coexistă, așadar, în proporții greu de stabilit și cu granițe imposibil de trasat, candoarea, frustrarea, generozitatea și o violență primitivă, atavică”. Violența aceasta nu e rezervată doar copiilor străzii, cum stereotipurile ne-ar îndemna să credem. Mirajul puterii îi bântuie pe toți, indiferent de lume și de vârstă: „Un adevărat tren al copiilor!, gândi Calman, Trenul meu!, și gândul acesta îl făcu să simtă o bucurie fără margini” (Ilis, 2011, p. 49).

Criticul Ștefan Borbély (2006, p. 11) concentrează în câteva rânduri efectul ritmului halucinant în care se petrec lucrurile:

Romanul Florinei Ilis prezintă întreaga escaladă a acestor iraționalități conjugate după logica bulgărelui de zăpadă: copiii din tren se maturizează subit (inclusiv erotic) sub influența provocării „istorice” (o nouă bătălie de la Posada) care le-a ieșit în cale, adulții din jur se infantilizează spăimos, neputincioși în fața faliei de ireal care-i invită să iasă din habitudini, scenariul arătând, cu o iscusință de romancier rar întâlnită în literatura noastră de azi, și cât de subțire este pojghița care separă virtualul de real în lumea postmodernă pe care o trăim.

PRINTRE VIRGULE – POVEȘTI „VECHI” ÎN HAINE „NOI”

Despre stilul romanului s-au pronunțat încă de la apariție multe voci critice. Simona Vasilache (2006b, p. 10) semnează cronică *Train grande vitesse*, în care comentează cu entuziasm:

rescrierea, cu material de-acum, a unor vechi *novele* de moravuri în schimbare, cartea joacă două atuuri mari. Întâi are o foarte bună *gramatică*. N-ai să găsești decât, pe ici, pe colo, exclamații sau întrebări, dar, în rest, nici o afirmație. Cum se face? Simplu, fiecare paragraf (frază, propoziție) se termină cu virgulă. [...] nu vezi, într-un roman de aproape 500 de pagini, nici măcar un singur *full stop*. Niciodată. Virgulă, și de la capăt. [...] al doilea avantaj. *Tăietura*. Un decupaj „agățat”, ca și cum foarfeca s-ar opri într-o bandă de siguranță. [...] dar felul ăsta de zig-zagare, torsionând o ancoră subțire suspendată între paragrafe, e, în *Cruciada copiilor*, procedeu de construcție. Firește că-ți dai seama, citind, că e o cusătură la vedere, o bridă prin care faci să alunece suplu o poveste altminteri colțuroasă, adunată din multe părți, dar n-ai decât, uimit, măgulit chiar de-atâta risipă de „calcul” narativ, să-ți admiri frumusețea modelului.

Sanda Cordoș (2006), urmărind toate producțiile scriitoarei, este de părere că romanul „păstrează același stil somptuos și foarte fluent, câteva obsesii, unele întrebări și un personaj (Ilarie) din romanul precedent” – personaj care, încă din *Chemarea lui Matei*, ne anunța că „Eu am spus că a venit vremea Fecioarei Maria! Că a venit vremea ca cel mai mare secret al creștinismului să fie revelat! De ce crezi că Ea a apărut tocmai în această localitate din fosta Iugoslavie? De ce s-a arătat tocmai într-o zonă de conflicte războinice cu profunde implicații religioase, acolo unde creștini și musulmani s-au confruntat cu arme?” (Ilis, 2008, p. 271).

Scriitoarea însăși confirmă omogenitatea formală a discursului:

Cele trei romane nu constituie, totuși, o trilogie în adevăratul sens al cuvântului, nu au o acțiune comună și, cu rare excepții, nu apar personaje care să poată fi regăsite în fiecare dintre ele. Și, cu toate astea, având în vedere concepția unitară care le-a generat, cred că cele trei cărți ale mele pot fi văzute, în mod convențional, ca un fel de trilogie. În plus, pornind de la stilul celor trei cărți, unde am folosit în mod preponderent virgula, ca semn al unei exprimări lipsite de constrângeri stilistice, am denumit această trilogie imaginară, *trilogia virgulei* (Vasilache, 2006a, p. 18).

E de mirare însă că mai nimeni (excepția vine de la Petraș, 2007) nu invocă un stil Saramago, de exemplu. Întrebată „Cum ați învățat, în raport cu scriitura dumneavoastră literară, rolul, rostul punctului? Primele romane ale dumneavoastră nu prea abundă în privința acestui semn de punctuație...”, Florina Ilis răspunde:

Da, este adevărat. Este o opțiune asumată. În primele trei romane (*Coborârea de pe cruce, Chemarea lui Matei și Cruciada copiilor*), nu am folosit punctul decât la sfârșit. Sigur că felul în care e construită fraza permite acea pauză de care este nevoie la lectură și pe care, în mod firesc, ortografic, o dă punctul. Eu am transferat acest rol al punctului la nivel semantic. Cred că ideea de a nu pune punct este legată, la începutul scrisului meu, de faptul că îmi închipuiam cumva scrisul ca o respirație. Ca viața... Adică fără un punct propriu-zis. Decât, poate, la final. În special, în romanul *Cruciada copiilor*, acest fel de a evolua al acțiunii este legat de curgerea evenimentelor, a vieții înseși... *Cruciada copiilor* se încheie cu o ceremonie de înmormântare și abia acolo, într-adevăr, am pus punct acestei narațiuni care începe în gara din Cluj și care se încheie în zona pieței centrale a orașului, printr-o ceremonie funerară (Pătrășconiu, 2019).

UN ROMAN ROMÂNESC PENTRU LITERATURA MONDIALĂ

Romanul *Cruciada copiilor* de Florina Ilis a fost inclus pe lista canonică *100 de cărți de proză în 100 de ani (1918-2018)*, realizată de revista „România literară”, o anchetă la care au participat treizeci de critici, cronicari și istorici literari din toate generațiile.

Carierea internațională a cărții, despre care modest amintea autoarea în interviul luat de Horia Gârbea (2008) –

Ce carieră internațională are și va avea *Cruciada copiilor*? Aveți ecouri din țările unde a fost tradus? Care sunt ele (țările dar și ecourile)? F.I.: Romanul *Cruciada copiilor* a fost publicat în traducere în Israel. Am participat anul trecut la Târgul de carte de la Ierusalim unde a fost lansat. Am înțeles din întrebările care mi s-au pus acolo (contextul era perfect, nu-i așa? Eram la Ierusalim, chiar orașul pe care și-l doreau să-l cucerească și să-l apere vechii cruciați!), am înțeles atunci cât de mult a incitat acest roman. Cred că ar merita să aibă o carieră internațională. Cu puțin „noroc”, nu-i așa?

– e o certitudine (premiu, traduceri, reeditări, cronici). Și cum cruciada „istorică” va continua să fascineze noi generații de creatori, acest roman va rămâne în galeria ficțiunilor fascinate de povestea copiilor rățacitori. În plus, povestea poate continua ori-când, cum ne asigură și autoarea:

Dacă ținem seama de faptul că inelul vrăjitoarei a rămas la Cazimir, că într-o zi când va fi ieșit din școala de corecție, Calman va fi văzut la televizor cu totul întâmplător chipul lui Cazimir conducând o demonstrație studentească și va căuta să-l întâlnească (totul e posibil,

nu?!) atunci da, există în literatură un *perpetuum mobile*, dar imprimarea mișcării eterne nu mai cade strict în seama scriitorului, ci, în mod natural, și asupra fiecărui cititor, participant activ la ficțiunea care continuă liberă în imaginația proprie (Vasilache, 2006a, p. 18).

Survolând – cu argumente, expuse într-un studiu precedent (Orian, 2020), care conduc spre ideea că romanul Florinei Ilis se înscrie într-o rețea internațională de forme de ficțiune, în diferite limbaje artistice, pornind de la același „rizom”, în termenii consacrați de Gilles Deleuze și Félix Guattari (2013) – studiile recente despre *world literature* și revenind la cazul romanului Florinei Ilis, putem declara că ne aflăm în situația unui exemplu clar de circumscriere la amintitul concept. Cu tot fundalul „românesc”, pe care autoarea nu numai că nu-l ascunde dar îl chiar menționează ca fiind între intențiile sale, *Cruciada* Florinei Ilis are un „etaj” universal, care depășește așadar „canonul național” – prin „vecinătățile” ficționale (Marcel Schwob *et al.*) și prin limbajul universal al „colecției” de traume pe care le convoacă. Să conchidem, alături de criticul Andrei Terian (2015), că pentru a se putea considera cu adevărat parte din literatura mondială, „literatura română ar trebui mai întâi să învețe să se vadă pe sine ca o literatură a lumii, ca un bun cultural față de care toți cititorii și criticii din lume, indiferent de cultura lor nativă, să aibă drepturi de proprietate egale” (trad. n., G.O.). Romanul Florinei Ilis provoacă la o lectură dincolo de realități românești și nu putem decât spera că va avea parte de noi traduceri și exegeze.

BIBLIOGRAFIE

- Agopian, Ș. (2006). Din punct de vedere est-epic. *Academia Cațavencu*. <https://atelier.liternet.ro/articol/3218/Stefan-Agopian-Doris-Mironescu/Coruptie-si-inocenta-intre-Golding-si-Ilis.html>.
- Balinte, C.M. (2017). *Florina Ilis*. În *Dicționarul general al literaturii române* (vol. H/L, pp. 236-238). București: Editura Muzeul Literaturii Române.
- Borbély, Ș. (2006). Cruciada copiilor. *Apostrof*, 3 (190), 11.
- Ciotloș, C. (2007). Încercarea prozatorului. *România literară*, 38, 7.
- Cordoș, S. (2006). Româniada. *Vatra*, 1-2 (418-419), 43-44.
- Deleuze, G. & Guattari, F. (2013). *Mii de platouri. Capitalism și schizofrenie 2*. Traducere din limba franceză de Bogdan Ghiu. București: Editura Art.
- Dumănescu, L. (2007). Introducere în istoria copilăriei. Trecutul unei discipline de la Aries la SHCY. In E. Mihalache & A. Cioflanca (eds.), *In Medias Res. Studii de istorie culturală* (pp. 24-42). Iași: Editura Universității „Al. I. Cuza”.
- Gârbea, H. (2008). Florina Ilis: „Nu cred că există rețete ale succesului. Sau, chiar dacă ele există, în orice caz eu nu le cunosc”. *Ramuri*, 2. <http://revistaramuri.ro/index.php?id=394&editie=21&autor=Un%20interviu%20on-line%20de%20Horia%20G%E2rbea>.
- Heywood, C. (2009). *A History of childhood. Children and childhood in the West from medieval to modern times*. Cambridge: Polity Press.
- Ilis, F. (2008). *Chemarea lui Matei* (ed. a II-a). București: Cartea Românească.
- Ilis, F. (2011). *Cruciada copiilor*. Iași: Polirom.
- Király, V.I. (2010). A Crusade... with and without a cross – A review-like essay on the Hungarian edition of Florina Ilis's novel. *Philobiblon*, XV, 578-585.
- Orian, G. (2020). Cruciada copiilor – calea spre metaforă. *Annales Universitatis Apulensis. Series Philologica*, 21 (1), 117-137.
- Orian, G. (2022). Fonchito în România. *Discobolul*, 298-299-300, 138-142.
- Orian, G. (2023). Un necunoscut celebru: Marcel Schwob (1867-1905). In M. Miheț (ed.), *Collective Identity. National and Transnational Perspectives* (pp. 259-278). Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave.
- Pătrășconiu, C. (2019). Florina Ilis: „Trebuie să îți iubești toate personajele, pentru că, numai iubindu-le, te poți apropia de ele”. *România literară*, 8. <https://romanaliterara.com/2019/03/florina-ilis-trebuie-sa-iti-iubesti-toate-personajele-pentru-ca-numai-iubindu-le-te-poti-apropia-de-ele/>.
- Petraș, I. (2007). Florina Ilis – Cruciade și nori colorați. *Contemporanul – Ideea europeană*, 12 (669), 4.
- Șimonca, O. (2006). „România este o problemă care mă bântuie de mult timp”. Interviu cu Florina Ilis. *Observator cultural*, 313. <https://www.observatorcultural.ro/articol/romania-este-o-problema-care-ma-bintuie-de-mult-timp-interviu-cu-florina-ilis-2/>.
- Terian, A. (2015). Romanian literature for the world: a matter of property. *World Literature Studies*, 2 (7), 3-14.
- Vasilache, S. (2006a). Am îndemnat-o pe Doamna T. să scrie..., interviu cu Florina Ilis, realizat de Simona Vasilache. *România literară*, 10, 18-19.
- Vasilache, S. (2006b). Train grande vitesse [Recenzia cărții Cruciada copiilor de F. Ilis]. *România literară*, 51-52, 10.